yn (hst. 13 en 14) en begjinne de omdoarmingen troch de woestyn. Ferskate rampen treffe it folk fanwegen har oerhearrichheid. Sels Mozes en Aäron misgeane har en meie it lân net yn (hst. 20).
Yn 20:14 begjint de eigentlike opmars nei Kanaän en begjinne se ek tsjinstân te ûnderfinen. Earst fan Edom, dêr't hja omhinne reizgje. Sichon en Og, keningen fan Chesbon en Bazan, wurde ferslein, wylst Balak, de kening fan Moäb Israel besiket te bestriden troch de falske profeet Bileäm. Dy oanfal wurdt troch God sels ôfslein (hst. 22-24).
In hst. 33 wurdt de hiele reis nochris beskreaun dy't de Israeliten makke hawwe, yn hst. 34 en 35 de grinzen en yndieling fan it lân, benammen ek fan it part fan 'e Leviten. It lêste haadstik jout noch bepalings oer it erfrjocht.

5. Deuteronomium (is: twadde wet)
Tsjintwurdich wurdt faak oannommen dat dit it boek is dat ûnder kening Josjia yn 'e timpel fûn is (2 Ken 22). Oaren nimme sels oan dat it doe skreaun is. It wurdt rekkene ta it wurk fan 'e Deuteronomist. Mar ek as men dy miening net oanhinget, is it dochs dúdlik dat dit boek in apart plak yn 'e Tora ynnimt. Wylst de oare boeken op inoar oanslute, sa dat it ferhaal fierder giet, wurdt yn Deuteronomium weromsjoen nei dy skiednis en nei de wetjouwing.
As it folk flak foar it lân Kanaän stiet, jout Mozes, efkes foar syn dea, it folk noch in lêste ynstruksje. Hysels mei ommers it lân net yn. Hy begjint mei in koart oersjoch oer de lêste jierren sûnt hja by de Hoareb weigien binne (hst. 1-3). Dan fermoannet er it folk, mei in ferwizing nei de skiednis, de wet fan God te ûnderhâlden. Yn 'e hst. 5-30 giet er dan de hiele wetjouwing nochris nei, sa't Israel dy krige hat. Dêrby ferklearret er dy wet sa, dat dy past op 'e nije situaasje dêr't it folk strak yn ferkeare sil. Hja binne dan gjin folk fan bedoeïnen mear, mar in folk dat op in fêst plak wennet. Dat blykt bg. út 'e motivearring fan it fjirde gebod. Yn Ex 20:11 wurdt ferwiisd nei de skepping, mar yn Deut 5:14b,15 wurdt ferwiisd nei de útttocht út Egypte en nei de sosjale betsjutting fan 'e sabbat (foar in fêstige folk bedoeld). Sa kin ek de san. keningswet fan hst. 17 ferklearre wurde. Yn hst. 31 begjinne dan de eigentlike ôfskiedswurden fan Mozes, ôfsletten mei de segen dy't er it folk jout. Yn it lêste haadstik (34) lêze wy fan 'e dea fan Mozes, dy't opfolge wurdt troch Jozua, de soan fan Nûn.

1 *De skepping*

1 Yn it begjin hat God de himel en de
ierde skepen. 2 De ierde wie leech en
sûnder foarm. It tsjuster lei oer de ôf-
grûn en Gods wyn sweve oer it wetter.
3 Doe sei God: Lit der ljocht komme en
der kaam ljocht. 4 En God seach dat it
ljocht goed wie, en God makke skieding
tusken ljocht en tsjuster. 5 God neamde
it ljocht dei en it tsjuster neamde Er
nacht. Sa waard it jûn en moarn: de ear-
ste dei. 6 Doe sei God: Lit der tusken de
wetters in ferwulft komme, in skieding
tussen wetter en wetter. 7 Sa makke God
it ferwulft. Hy makke skieding tusken it
wetter dat ûnder en it wetter dat boppe it
ferwulft wie. En it wie sa. 8 It ferwulft
neamde God himel. Sa waard it jûn en
moarn: de twadde dei.
9 Doe sei God: Lit it wetter dat ûnder
de himel is op ien plak gearrinne, dat it
droege boppe komt. En sa kaam it. 10
God neamde it droege lân en it wetter
dat gearrûn wie, neamde Er see. En God
seach dat it goed wie. 11 Doe sei God:
Lit de ierde him grienje mei jong grien,
mei gewaaks dat sied draacht, mei
fruchtbeammen dy't neffens eigen aard
frucht jouwe, dêr't sied yn sit, dat op 'e
ierde falt. En sa kaam it. 12 De ierde liet
jong grien útsprute, gewaaks dat sied
draacht neffens eigen aard, en beammen
dy't frucht drage, mei sied deryn, nef-
fens eigen aard. En God seach dat it
goed wie. 13 Sa waard it jûn en moarn:
de tredde dei.
14 Doe sei God: Lit der ljochten komme
oan it himelferwulft om ûnderskied te
meitsjen tusken dei en nacht. Hja moat-
te tsjinje as tekens, sawol foar fêste ti-
den, as foar dagen en jierren, 15 en hja
moatte ljochten wêze oan it himelfer-
wulft om ljocht te jaan op ierde. En sa

kaam it. 16 God makke de beide grutte ljochten: it grutte ljocht om de dei te behearskjen en it lytsere ljocht om de nacht te behearskjen en ek makke Er de stjerren. 17 God sette se oan it himelferwulft om ljocht te jaan op ierde, 18 en om de dei en de nacht te behearskjen en ûnderskied te meitsjen tusken ljocht en tsjuster. En God seach dat it goed wie. 19 Sa waard it jûn en moarn: de fjirde dei.
20 Doe sei God: Lit it wetter tille fan libben en litte der fûgels fleane boppe de ierde yn 'e loft by it ferwulft lâns. 21 Sa skoep God de grutte seemeunsters en alle krioeljend libben dêr't it wetter fan optilt, allegearre neffens eigen aard en alles dat wjukken hat, allegearre neffens eigen aard. En God seach dat it goed wie. 22 Dêrop segene God har en sei: Wês fruchtber, win oan yn tal en meitsje it wetter yn 'e see fol; en lit de fûgels tanimme op ierde. 23 Sa waard it jûn en moarn: de fyfte dei.
24 Doe sei God: Lit út de ierde libbene wêzens fuortkomme, allegearre neffens eigen aard: fee, krûpende bisten en wylde dieren fan 'e ierde, elk neffens eigen aard. En sa kaam it. 25 God makke de wylde dieren fan 'e ierde neffens har aard, it fee neffens syn aard en alles dat oer de grûn krûpt neffens syn aard. En God seach dat it goed wie.
26 Doe sei God: Lit ús minsken meitsje nei ús byld en likenis en lit dy hearskje oer de fisken yn 'e see, oer de fûgels yn 'e loft, oer it fee en oer de hiele ierde en oer alles dat oer de ierde krûpt. 27 Dat sa skoep God de minske nei syn eigen byld. Nei it byld fan God hat Er him skepen. Manlik en froulik hat Er har skepen. 28 Doe segene God se en Hy sei tsjin har: Wês fruchtber en win oan yn tal. Meitsje de ierde fol en tsjinstber. Hearskje oer de fisken yn 'e see, oer de fûgels yn 'e loft en oer alle libben dat him op ierde beweecht.
29 Fierders sei God: Sjoch, alle sieddragend gewaaks op 'e hiele ierde jou Ik jimme en alle beammen mei fruchten, dêr't sied yn sit, dat sil jim iten wêze. 30 Mar de griene spruten fan it gewaaks, dat is iten foar alle dieren op 'e ierde, foar alle fûgels yn 'e loft en foar alles dat libbet, dat oer de ierde krûpt. En sa kaam it. 31 Doe seach God alles dat Er makke hie, en sjoch: it wie tige goed. Sa waard it jûn en moarn: de sechste dei.

1:1 *himel en ierde* – is it hielal.
1:2 Ek oare fertalingen binne mooglik:
a. Gods Geast striek (of: sweve) oer it wetter. Mar dat hat foar ús in dogmatyske bygedachte, dy't de tekst hjir net hat.
b. In fûle stoarm jage oer it wetter. Dat seit lykwols wer minder as dat hjir bedoeld is.
1:5 Ut *ien dei, in twadde dei* – (f. 8 ensfh.) kin opmakke wurde dat hjir net bedoeld hoecht te wêzen dat it sân opienfolgjende dagen west hawwe.
1:11 *dat op 'e ierde falt* – H op 'e ierde. Bedoeld kin ek wêze: sa moat it op ierde gean. Ek kin it fertaald wurde as 'boppe de ierde' (de beamfrucht hinget ommers boppe de ierde!).
1:14 *fêste tiden* – Hjir sil tocht wurde moatte oan 'e fêste tiden fan de grutte feesten yn Israel.
1:26 *nei ús byld en likenis* – (sj. ek 2:7). De minske is ferantwurdlik foar syn dieden en hy kin God bewust tsjinje (fgl. ek Ef 4:24 en Kol 3:10).

2 *De sabbat*

1 Sa wienen dan de himel en de ierde, mei alles dat derby heart, klearkommen.
2 Op de sânde dei hie God it wurk dêr't Er mei dwaande west hie, ta in ein brocht en Hy rêste dy sânde deis út fan alle wurk dat Er dien hie. 3 Dat God segene de sânde dei en hillige dy, want dy deis rêste Er út fan al syn wurk dat Er skeppende ta stân brocht hie.

De skepping fan 'e minske

4 Dit is de skiednis fan 'e himel en 'e ierde wat har skepping oanbelanget. De deis dat God de Heare ierde en himel makke, 5 doe wie der noch hielendal gjin beamkeguod op ierde en der wie hielendal gjin grien útspruten op it fjild, want God de Heare hie it noch net reine litten op ierde en der wie gjin minske om de grûn te be-arbeidzjen, 6 mar der kaam in damp op út 'e ierde en hâlde de hiele boppegrûn wiet. 7 En God de Heare hat de minske foarme, stof út 'e ierde, en de libbenssiken blies Er him yn 'e noas. Sa waard de minske in libben wêzen.

It Paradys

8 God de Heare lei in hôf oan yn Eden, yn it easten en dêr sette Er de minske del, dy't Er foarme hie. 9 En God de Heare liet allegear beammen út 'e grûn

opsjitte, begearlik om nei te sjen en goed om fan te iten. De libbensbeam stie midden yn it hôf en ek de beam om te witten fan goed en kwea.
10 Ut Eden wei rûn in rivier, dy't it hôf wetter joech. Dêrwei splitste er him yn fjouwer earmen. 11 De iene hjit Pisjon, dy't om it hiele lân Chawila hinne rint; dêr sit goud 12 en it goud dêr is bêst. Dêr is ek balsemhars en de sjohamstien. 13 De twadde rivier hjit Gichon; dy rint om it hiele lân Kûsj hinne. 14 De tredde rivier hjit Tigris; dy rint eastlik fan Assyrië. En de fjirde rivier is de Eufraat.

It proefgebod

15 God de Heare naam de minske en joech him in plak yn it hôf fan Eden om dat te be-arbeidzjen en der op te passen. 16 En God de Heare hiet de minske: Alle beammen yn it hôf meisto frij fan ite, 17 mar de beam om te witten fan goed en kwea, dêr meist net fan ite, want de deis datst dêrfan ytst, silst grif stjerre.

De skepping fan 'e frou

18 God de Heare sei: It is net goed dat de minske allinne is. Ik sil in help foar him meitsje dy't by him past. 19 Doe't God de Heare alle dieren op it fjild en alle fûgels yn 'e loft foarme hie út ierde, liet Er se by de minske komme, om te sjen hoe't dy har beneame soe, en sa't de minske elk libben wêzen beneamde, sa soe er hjitte. 20 Sa joech de minske nammen oan alle fee, oan 'e fûgels yn 'e loft en oan 'e wylde dieren op it fjild, mar in help dy't by him paste, fûn de minske net. 21 Doe liet God de Heare in djippe sliep op 'e minske falle. En wylst er sliepte, naam Er ien fan syn ribben en makke dat plak wer ticht mei fleis. 22 En fan 'e ribbe, dy't Er út 'e minske nommen hie, boude God de Heare in frou en dy brocht Er by de minske. 23 Doe sei de minske:

Dizze kear is it
bien fan myn biente
en fleis fan myn fleis.
Manninne sil se hjitte,
want út 'e man is se nommen.

24 Dêrom giet in man by syn heit en mem wei en hinget syn frou oan en hja wurde folslein ien. 25 En de minske en syn frou wienen beide neaken, mar hja skammen har net foarinoar.

2:8 *Eden* – betsjut yn H 'leaflikheid'. Somliken tinke dat it wurd út it Sûmearysk liend is en 'steppe' betsjut.
2:9-14 It is net krekt út te meitsjen wêr't it hôf lein hat. De *Eufraat* en de *Tigris* binne de bekende rivieren. *Pisjon* en *Gichon* binne net bekend. Soms wurdt wol tocht oan Ganges en Nyl. By it lân *Chawila* wurdt wol tocht oan Arabië. Mei *Kûsj* wurdt ornaris Etiopië bedoeld.
sjohamstien – frij wis wurdt hjir de chrysopraas mei bedoeld.
2:15 *der op te passen* – de kweade macht bestie dus doe ek al!

3 *De sûndefal*

1 No wie de slange gewykster as alle oare dieren fan it fjild, dy't God de Heare makke hie. Dy sei tsjin 'e frou: Hat God wier sein, dat jimme fan gjinien fan 'e beammen fan it hôf ite meie? 2 En de frou sei tsjin 'e slange: Wy meie ite fan 'e beamfruchten yn it hôf, 3 mar fan 'e fruchten fan 'e beam dy't midden yn it hôf stiet hat God sein: Dêr meie jim net fan ite en dêr ek net oankomme, oars sille jimme stjerre. 4 De slange sei lykwols tsjin de frou: Jim sille wier net stjerre, 5 mar God wit wol, dat de deis dat jim dêrfan ite, jimme de eagen iepen gean sille en dat jim dan as God wêze sille en weet hawwe fan goed en kwea. 6 Doe seach de frou, dat de beam goed wie om fan te iten, en dat er in lust foar de eagen wie, ja in oanloklike beam om oardiel te krijen. Dat se naam fan syn frucht en iet. Hja joech dêr fan oan har man dy't by har wie en ek dy iet. 7 Doe gongen har beide de eagen iepen en hja waarden gewaar dat se neaken wienen, dat hja knoopten figeblêden oaninoar en makken harsels skelkjes.

God siket de minsken

8 Doe hearden se yn 'e wyn oerdei it lûd fan God de Heare troch it hôf gean en de minske en syn frou ferskûlen har foar God de Heare tusken de beammen yn it hôf. 9 Mar God de Heare rôp de minske en frege him: Wêr biste? 10 Hy sei: Ik hearde jo lûd yn it hôf en doe waard ik bang, want ik bin neaken en doe haw ik my ferskûle. 11 Mar Hy sei:

Wa hat dy ferteld datst neaken bist? Hast faaks fan 'e beam iten dêr't Ik dij fan hjitten hie datst der net fan ite mochtst? 12 De minske sei: De frou, dy't Jo njonken my set hawwe, dy hat my fan 'e beam jûn en doe haw ik iten. 13 Doe sei God de Heare tsjin 'e frou: Wat hast no dien? En de frou sei: De slange hat my bedragen en doe haw ik iten.

De straf

14 Doe sei God de Heare tsjin 'e slange:
Omdatst dit dien hast, bist ferflokt,
mear as it fee en as alle dieren op
it fjild.
Op dyn liif silste gean en stof silst ite
al dyn libbensdagen.
15 Fijânskip set Ik tusken dij en de frou,
tusken dyn neigeslacht en harres.
Dat sil dij de kop temoarselje
en do silst it de hakke temoarselje.
16 Tsjin 'e frou hat Er sein:
Tige swier sil Ik meitsje
de lêst fan dyn dracht.
Mei lêst silste bern krije.
Nei dyn man sil dyn begearte útgean
en hy sil oer dy hearskje.
17 Tsjin 'e minske hat Er sein: Omdatsto harke hast nei wat dyn frou sei en iten hast fan 'e beam, dêr't Ik dy fan hjitten hie: Do silst dêr net fan ite:
Ferflokt is de grûn om dij.
Mei lêst silste dêrfan ite
al dyn libbensdagen.
18 Toarnen en stikels sil er dy opbringe
en it griene krûd fan it fjild silst ite.
19 Mei it swit op 'e foarholle silste breaite
salang datst weromgiest nei de grûn,
want dêr bist út nommen.
Want stof biste
en stof silst wer wurde.
20 De minske neamde syn frou Eva, omdat se de mem wurden is fan alle libbenen. 21 God de Heare makke foar de minske en syn frou klean fan hûden en die har dy oan.

De minske fuortstjoerd út it paradys

22 En God de Heare sei: Sjoch, wat it witten fan goed en kwea oanbelanget, is de minske wurden as ien fan ús. As er no mar net de hân útstekt en nim ek fan 'e libbensbeam en yt dêrfan, want dan soe der oan syn libben noait in ein komme. 23 Dat God de Heare stjoerde him út it hôf fan Eden wei, om de grûn te be-arbeidzjen dêr't er út nommen wie. 24 Sa ferdreau Er de minske en Hy sette kearûb-ingels east fan it hôf fan Eden del en de flam fan it beweegjende swurd, om wacht te hâlden oer de wei nei de libbensbeam.

3:7 *dat se neaken wienen* – it earste gefolch fan de sûndefal is, dat de minsken fan inoar ferfrjemdzje.
3:8 *hja ferskûlen har* – de minske ferfrjemdet ek fan God.

Bible in Frisian.
Huisbijbel in Friese vertaling. 2e druk. NBG 083-5M-89.
Oersetting yn opdracht fan it Nederlands Bijbelgenootschap en de Katholicke Bijbelstichting en ûnder ferantwurdlikens fan de Stifting Yntertsjerklike Kommisje foar de Nije Fryske Bibeloersetting.
© 1978 Nederlands Bijbelgenootschap, Haarlem